

LA PREMSA AL BAIX LLOBREGAT I L'HOSPITALET 1939-1985

ORIOL PÀMIES
Periodista

Introducció

Aquest és un treball de síntesi i valoració. En contra del que pot fer creure el títol, no s'ha pretès elaborar un cens definitiu ni procedir a una anàlisi exhaustiva de les publicacions periòdiques que han vist la llum durant la postguerra, el franquisme institucionalitzat i la transició democràtica en l'àmbit territorial de referència, sinó més aviat oferir una panoràmica de les capçaleres més significatives a partir de diversos estudis existents i afegir-hi algun assaig d'interpretació, absolutament provisional. Conclusions més categòriques es podran extreure després de nous esforços de recerca, una tasca, per cert, que en el terreny dels mitjans de comunicació escrits està força endarrerida.

Com en tantes altres coses, el Baix Llobregat és deficitari en premsa pròpia. Més encara si, com sembla obligat, s'utilitza el concepte ortodox de *premsa* com a conjunt de publicacions informatives de periodicitat regular que es distribueixen per canals comercials habituals: la venda als quioscos i llibreries o la subscripció. Si bé és cert que el conjunt del sistema comunicatiu no s'entendria sense tenir en compte fenòmens tan rellevants com ara els butlletins municipals, els òrgans d'expressió de les entitats culturals i de barri, la premsa clandestina o alternativa i, més darrerament, les publicacions gratuïtes (la ràdio i la televisió es tracten en articles a banda d'aquest volum), d'ara endavant es farà referència sobretot a la premsa convencional, la que, independentment de la temàtica, el grau de professionalització, la periodicitat, l'àmbit de distribució i el règim de propietat, juga amb les regles del mercat periodístic.

Un mercat, diguem-ho des d'ara, les característiques principals del qual són el subdesenvolupament i el desequilibri en relació amb la importància demogrà-

fica i econòmica del territori. Sobta especialment l'absència d'un periòdic de referència d'abast comarcal durant la major part del període estudiat. Més endavant mirarem de trobar-hi una explicació. Ara anem a pams i recordem les fites més significatives de la nostra història periodística recent.

La postguerra: censura i dirigisme

El gener del 1939, en conquerir gran part del territori català, les tropes rebels del general Franco van abolir la legalitat republicana sota la qual havien sorgit diverses publicacions a la comarca. De fet, les capçaleres de què es té constància clara ja havien desaparegut mesos abans, probablement a causa de les penaltats de la guerra —falta de paper, mobilització dels homes—. Els vencedors, mitjançant la llei de responsabilitats polítiques, van perseguir especialment les que havien estat vinculades a partits o organitzacions socials que havien defensat el govern constitucional, considerats sediciosos. Ni durant el període d'ocupació ni quan el nou règim institucionalitzà un poder basat en les forces que el sustenten —la Falange, les Hermandades de Labradores y Ganaderos, la Central Nacional Sindicalista i el Frente de Juventudes—, s'arribarà a bastir una premsa digna d'aquest nom. És clar que les condicions no eren les més idònies. S'havia efectuat una severa depuració ideològica a través de l'ensenyament i l'Església, per esborrar les traces del període republicà. Ajuntaments i partit únic es van esforçar en el control social propi d'un règim feixista, i si bé a Catalunya no hi van reeixir del tot, sí que van desfer el teixit associatiu preexistent. Per descomptat es va abolir la llibertat de premsa i es va establir la censura prèvia amb caràcter "transitori". El control de la informació es va completar amb el vistiplau governamental als directors de publicacions i l'establiment del selectiu Registre Oficial de Periodistes, en què Franco figurava com a número 1.

Dossier

Com a mecanisme d'enquadrament ideològic i difusió de la doctrina joseantoniana, aquí la Falange no va ser gaire eficaç. Hi ha constància que a l'Hospitalet, per exemple, el seu servei de premsa i propaganda es limitava a "alguna projecció escadussera de material de propaganda nazi i al control i vistiplau sobre les autoritzacions que l'Ajuntament feia de festes populars", prova de la "limitadíssima praxi feixista" de l'organització fundada per José Antonio Primo de Rivera.¹ La divisió d'informació i investigació, a més d'acumular dades sobre hospitalencs sospitosos de desafecció al règim, va arribar a editar almenys un número d'un butlletí intern el 6 d'agost de 1941.

Però en altres poblacions el Movimiento —partit únic franquista— sí que va posar en circulació diverses capçaleres, que durant força temps tindrien el monopoli de la informació. A Viladecans surt molt aviat el mensual *Voz* (1941-44, 1947, 1971-72) i a Molins de Rei, potser, juntament amb Sant Feliu de Llobregat, la població baixllobregatina amb més tradició periodística al llarg del segle XX, sorgeix *Lucha* (1942-1943), publicat pel Frente de Juventudes, un mensual "per a general orientació dels camarades en els diferents aspectes de cada dia".² El 16 de maig de 1947 el mateix Movimiento treu a Molins *Llobregat*, un quinzenal d'informació local, després setmanal i des de l'abril del 1951 mensual. Dóna idea de l'empenta dels editors que l'agost del 1951 se'n derivés el suplement esportiu i d'espectacles *Discóbolo* i que, després de suspendre'n la publicació entre el desembre del 1952 i el desembre del 1955, el 1969 ampliés el seu àmbit d'influència. Aquell any hi començarien a aparèixer textos en català. L'últim exemplar és del novembre del 1976, just a l'inici de la liquidació generalitzada de la premsa de propietat estatal arran de la reforma política impulsada per Adolfo Suárez.

En la dècada dels cinquanta s'estrenen òrgans mensuals del Movimiento a Esplugues (*Vida de Esplugas*, 1950, més endavant privatitzat i transmutat en *Crónica de la Vida de Esplugues*), Sant Boi (*Vida Samboyana*, 1954-1976), Gavà (*Brugués*, 1958-75)³ i Olesa de Montserrat (*Olesa*, 1954-70). I encara en els anys 60 s'afegeixen a la cadena blava el setmanari *Martorell* (1961-76) i la revista mensual *Perfil* (1961), aquesta a Sant Joan Despí.

Segurament l'exemple més singular de la premsa d'aquesta època primerenca al Baix Llobregat és el setmanari *Prat*, sorgit el 1948 de la Xarxa d'Altaveus,

una activitat social protagonitzada per la societat civil. Inicialment deslligat de les estructures del règim, al cap de dos anys va ser obligat a situar-se sota la tutela de la xarxa del Movimiento. En van ser directores persones com ara Jaume Codina, Pere Baltà, Jaume Monés i Josep Lloret, que amb el temps adquiririen protagonisme en la política local. En força èpoques va ser "el portaveu d'un esperit crític vers la gestió municipal i un element aglutinador en períodes foscos".⁴ Va ser vehicle de les iniciatives que van marcar la vida de la població, a través de proclames, cartes, reportatges i articles, a més d'escola de periodisme per a tota una generació. La part fosca de la història de *Prat* és que, pel fet de pertànyer al Movimiento, el màxim responsable i censor era l'alcalde de torn, en qualitat de cap local d'aquest pseudopartit. Precisament un alcalde, Josep Lloret, va decidir destituir Jaume Monés, el director, i va provocar així la dimissió de tot l'equip l'any 1970. L'Ajuntament en va assumir l'edició fins a tancar-lo just després del número del juny del 1972.

Sota el paraigua de l'Església

Durant ben bé 25 anys, fora de la fèrria disciplina governamental, només era possible editar premsa sota el paraigua de l'Església, que disposava del privilegi de no sotmetre a censura les seves edicions. En aquest context, les revistes parroquials van complir una important funció de suplència i, a falta de premsa lliure de veritat, van oferir suports valuosos per a alguns experiments de periodisme local independent. No pas al principi, quan van aparèixer a Martorell *Vida Parroquial* (1943-70), a Cornellà *El Pensamiento* (1946-72) i a Sant Feliu *Alba* (1948-68), però sí a mesura que noves generacions que no havien viscut directament la guerra van anar agafant-ne les regnes. Això va passar a *El Pensamiento*, originada en una revista mural de caràcter intern de la parròquia de Santa Maria de Cornellà, en incorporar-s'hi joves de posició "cristiana avançada", segons definició d'un dels membres de la redacció, que reflectien en els seus escrits "un pensament que intentava situar-se a l'avantguarda d'uns fets socials i d'uns canvis de costums que s'esdevindrien poc després".⁵ És a dir, s'intentava reflectir les tensions que comportaven el desenvolupament econòmic, la industrialització, els moviments migratoris i la caòtica transformació d'un poble en ciutat en el context de falta de llibertat. Per donar una idea de la influència de les revistes parroquials només cal citar que el 1947 *El Pensamiento* ja tenia 600 subscrip-

Juegos
Florales

Fe, Patria, Amor

El tríptico universal
de la Cristiandad,
la Fe, la Patria y el Amor,
— rutilante constelación
de todas las almas grandes —
va a ser cantado
— perfumado —
en palestra de literatos
y en fiesta de galañura
y caballerosidad cristiana
por la Ciudad de las rosas,
San Felín de Llobregat.

Año 1 - Julio 1948 - Núm. 7
San Feliu de Llobregat

olesa

PERIODICO DE INFORMACION LOCAL
EDITADO POR F. E. T. Y DE LAS J. O. N. S. - OFESA DE MONTSEERRA

Deposited Legal B. 20503 - 1995

XXIII Aniversario de la Liberación de nuestra villa por las tropas de Franco

LEA

EN ESTE NUMERO

- Páginas de nuestra historia.
- Carta abierta a M. A.
- Diga... Diga...
- Información Municipal.
- Tercer Sábado.
- Crónica Local
- Ventana femenina
- Comentarios callejeros.
- Glosa Filatélica.
- Decadencia del deporte en Olca.

NUMBER

91

ENERO 1962

AÑO IX

24. Kupper, 1950. *Man de Comandante do Dia*.

¡Liberación!

¡Liberación! Palabra que encierra en sí un gran significado para los españoles, palabra que tiene una gran vigencia en el sentido estricto, y palabra, en fin, que nos obliga a pensar los grandes beneficios que FRANCO nos ha deparado en estos 23 años consecutivos de paz y prosperidad.

La liberación que el Caudillo supo llevar a término, queda bien patente a través de la consecución de los años, al dar a nuestra Patria el verdadero sentir y carácter de su destino, quisimos ser católicos y se nos otorgó, quisimos gobernarlos a nuestra manera y lo hemos logrado, y, sobre todo quisimos estar unidos y lo estamos.

Nuestra Villa en esta efeméride se enorgullece al poder patentizar al Capitán de la Cruzada Española su más profundo agradecimiento al mismo tiempo extensivo a toda la pléyade anónima de juveniles camisas azules y veteranas boinas rojas que supieron sacrificar lo mejor de sus ideales al servicio de su Patria,

¡Por el imperio hacia Dios! ¡Viva Franco! ¡Arriba España!

el pensamiento

Sangre que no se desborda,
juventud que no se atreve,
ni es sangre, ni es juventud,
ni relucen, ni florecen.

Cuerpos que nacen vencidos
vencidos y grises mueren:
vienen con la edad de un siglo
y son viejos cuando vienen.

La juventud siempre empuja,
la juventud siempre vence...

Miguel Hernández

EDITADO POR LA DELEGACIÓN DE PRENSA Y PROPAGANDA

Feria 1948

Todavía nos queda el regusto agradable de las fiestas Navideñas cuando

Si en el apogeo prematuro la Feria acontece quizás prematuramente por cuanto no nos ha sido posible con recursos de los considerables dispuestos de aquellas festividades, en otras ediciones está la Feria talonada a su gran oportunidad, pues trasciende la clásica gran vitalidad del mes de mayo, vive la misma a establecer algo así como un punto de partida hacia la actividad, que ya no habla de intermitencia, en términos sencillos, durante el resto del año.

Muchos pueden tener su fe, y algunos de ellos han alcanzado fama mundial gracias al enorme amor que han invertido en la misión. No es que nosotros pretendamos establecer alguna clase de paralelismo entre aquellos y la nuestra, de ámbito puramente local, pero creemos oportuno recordar a todos la gran influencia que en la vida personal de los pueblos han tenido los grandes héroes. Miles o más cuando nos existían los actuales medios de transporte, los rápidos medios de comunicaciones, que los héroes desaparecieron precisamente a gran escala, para ser reemplazados por multitud de medios que los lugares destinados a la celebración de las misiones poseían a ser verdaderos signos de contracción.

Es realidad, decrece la importancia económica de las ferias, porque la villanización ha logrado superar los inconvenientes de tipo geográfico y con ello las dificultades que ruidosamente se ofrecían al intercambio. Pero, aun así, siguen siendo interesantes, y es probable que sigan así siempre, más por su carácter festivo, si cabe, que económico, y prueba de ello es la gran concurrencia que en estos días presentan nuestras calles.

En efecto, hemos ido advirtiendo la llegada de los regresarios, de toda

En efecto, hemos ido advirtiendo la llegada de los rusos, de todas las categorías, desde los que viven por el día, hasta los que pronto al volver a su país, se verán en el primer permiso de regreso—y que, si no se les da, que esgriman el arma.

de todos los estratos, que expandían al público sus mercancías, sus fondos y sus ideas para crear un nuevo mercado. Nuestros ríos se venían agitando, y los habitantes de las ciudades se movían en peregrinación de un mercado a otro. Entre ellos, por vez de personas merced a ellas mismas escuchando la dimensión y la intensidad presente de una de sus vendidas ambulantes que en sus fundas de cuero llevaban consigo una gran variedad de mercancías. Pero, a pesar de que sus aficionados demasiado a escuchar la convincente argumentación que expresaban, terminaban por convertirse en compradores accidentales de cosas de adular, papas, calabacines u otros por el estilo. Sin embargo, al menos, desde los años sesenta, la gente de la calle, que en el pasado, indicaba los aperturistas, desde los años sesenta, el calor y el verde, que pudiera administrar—ya que no adquirir—espléndidos bienes y otros más sencillos, hasta los que se interesaban por los planes y por las herramientas de labor agrícola. Y si no daban, por lo menos, un poco de dinero, al menos, un poco de tiempo, para de ellos jugaran balladines escuchando los propósitos de los vecinos, desde aquellos con gran alegría los pequeños y los no tan pequeños, y en general las familias que en definitiva bien que celebraban con

Muchas y variadas son las estampas que ofrece la Feria de nuestra villa, que no podemos describir porque nos falta espacio y habilidad. Pero como quiera que, Dios mediante, tendremos ocasión de vivirla, sólo nos resta exponer nuestros sinceros deseos de que sea muy próspera para todos, y que las compras que durante la misma hayamos de verificar resulten altamente provechosas.

Por lo demás, en la misma forma que lo decían nuestros antepasados al despedir al miembro de la familia que acudiera a la Feria, os decimos nosotros:

—Mucha vista y buena suerte!

NUMERO EXTRAORDINARIO DE LA FERIA - PRECIO: DOS PESETAS

tors (en un Cornellà de 10.000 habitants). Una influència que en aquest cas s'acabaria sobtadament quan, després d'un notable esforç informatiu i crític arran de les inundacions del 1971, una decisió administrativa en va forçar la desaparició.

Paral·lelament, a Sant Feliu, la Parròquia de Sant Llorenç va treure entre el 1945 i el 1947 la revista *Ángel de Familia*, precursora del mensual d'informació local *Alba*, (1948-68), que té el mèrit indiscutible d'haver publicat textos en català des del començament.⁶ També és destacable que durant un període (1961-64) va donar lloc a un butlletí de periodicitat setmanal, sota el nom de *Noticario de Alba*. La desaparició d'*Alba* és un altre exemple de les difícils condicions en què es feia la labor informativa sota el franquisme, ja que va ser com a conseqüència d'un article d'opinió que criticava l'actuació del Govern municipal en matèria de requalificacions i la seva voluntat d'afavorir els interessos de les famílies benestants. Llavors va ser exclosa de la llista de publicacions de l'Església per la Direcció General de Premsa i la Comissió Episcopal de Mitjans de Comunicació Social, de la qual depenia. Com a conseqüència, havia de deixar de publicar-se i tornar a ser autoritzada pel Govern Civil de Barcelona,⁷ cosa que a la pràctica va significar el final irreversible de la publicació.

Millor sort va tenir la molinenca *Llaç d'Unió*, la més persistent de totes les publicacions de l'Església a la comarca. Va aparèixer per primer cop el gener del 1957, com a mensual parroquial bilingüe, imprès en una multicopista, per iniciativa del vicari Manuel García i amb la col·laboració de Joves d'Acció Catòlica.⁸ Tot i les dificultats, va aconseguir imposar-se com la publicació independent de la vila i ha continuat editant-se, transformada en *El Llaç* des del 1988.

En llibertat vigilada

El 1966 representa un punt d'inflexió en la història política recent, tant pel que fa als esforços d'institucionalització de la dictadura franquista com pel salt qualitatiu que s'aprecia en els rengles de l'oposició. És l'any de la fundació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de Barcelona i del Grup Democràtic de Periodistes, de la Caputxinada, de la campanya "Volem bisbes catalans", de la irrupció de Comissions Obres al sindicat vertical i de la sonada manifestació de capellans a la Via Laietana. El mateix 1966 Franco presentava la Llei orgànica de l'Estat, ratificada en

referèndum a finals d'any, i abans, el 18 de març, es promulgava la Llei de premsa i impremta. L'anomenada *lleï Fraga* —en honor de Manuel Fraga Iribarne, el ministre que la va impulsar—, vigent fins al 1978, va suprimir la humiliant censura prèvia i, per a les capçaleres no diàries, la va substituir per la consulta voluntària i el dipòsit obligatori d'exemplars a les delegacions del Ministeri d'Informació i Turisme. Els funcionaris d'aquest organisme eren els encarregats de vigilar el compliment del temible article 2 i els seus estrictes límits a la llibertat informativa, sempre condicionada al respecte als autocràtics principis fonamentals del règim, sota amenaça de sancions, suspensions i processaments.

La liberalització relativa que suposava la llei Fraga va ser aprofitada per algunes revistes locals per consolidar-se i ampliar l'ús del català —encara absent, cal recordar-ho, dels mitjans de comunicació de més abast—, cas de la mateixa *Llaç d'Unió*, i encara en van aparèixer de noves: a Martorell *Solc* (1971-77), continuadora de *Vida Parroquial*, i a Abrera *Magarola* (1971-81), totes dues impulsades per les parròquies respectives. En contrast, i com a prova fefaent de l'esperit arbitrari del nou marc legal, el període de l'anomenat *tardofranquisme* presència la mort traumàtica de publicacions tan solvents com les ja esmentades *Prat* i *El Pensamiento de Cornellà*, que deixaven dues de les poblacions més importants de la comarca sense cap mitjà informatiu digne d'aquest nom.

En canvi, a l'Hospitalet es dona en aquesta època l'intent més durador de periòdic local —i al capdavant subcomarcal— quan, per Sant Jordi del 1973, apareix *La Voz del Llobregat*, subtitulat "periódico independiente de información comarcal" i, en aparença, impulsat per una empresa periodística homologable. De totes maneres, a la pràctica estava estretament lligat a l'*establishment* ja que el capital per llançar-lo provenia de tres persones ben compromeses amb el poder: l'alcalde Matías de España; el que seria el seu successor, Vicenç Capdevila, i sobretot el constructor Marquina, promotor del complex urbanístic Santa Eulàlia 2.⁹ Bisetmanal, amb tirada de 6.000 exemplars que es venien al preu de 7 pessetes, el dirigia formalment el periodista Juan Segura Palomares, vinculat a l'Ajuntament i a l'aleshores president de la Diputació de Barcelona, Juan Antonio Samaranch, de simpaties falangistes, però se'n va confiar la redacció al grup de periodistes joves encapçalat per Enric Company, que hi va portar Ramon

Font i Domènec Font, substituït poc després per Jesús A. Vila. Així, la línia informativa i editorial de *La Voz del Llobregat* es podria definir com d'un localisme matisat per l'obediència al règim, tot i la voluntat dels redactors i col·laboradors d'eixamplar al màxim el ventall de punts de vista. Esporàdicament publicava algun text en català. Des del primer número va seguir activament la política de caràcter més oficialista del municipi i de la comarca, sense oblidar en cap moment "de quines butxaques sortien els diners que la finançaven". No ha d'estranyar, doncs, que Capdevila, Matías de España i Samaranch omplissin "pàgines i pàgines en editorials, notícies, inauguracions, nomenaments i celebracions diverses".

Experiment dins del marge més aviat estret del possibilisme, *La Voz del Llobregat* va desaparèixer "per inanició" després d'un aspre enfrontament entre la redacció i l'empresa a causa de les censures i els mètodes del director. El conflicte va acabar a Magistratura, i ja sense els periodistes titulars, que van tornar a les corresponsalies de diaris d'on provenien, el periòdic va sortir encara uns mesos durant el 1975, fins al número que porta data de l'11 de juliol.

Les corresponsalies

La relativa liberalització que representava la llei Fraga va actuar com a revulsiu per a la premsa diària barcelonina, sotmesa a les rutines de l'oficialisme més mesell. Continuava estant vetada la crítica política, però en els àmbits de la informació local i comarcal es van obrir escletxes per a un periodisme més viu i fidel a la realitat. El Baix Llobregat i l'Hospitalet van participar —i es van beneficiar— d'aquest procés a través de les corresponsalies.

Certament, les corresponsalies no es van inventar aleshores. Els diaris de Barcelona ja en tenien, encara que en la línia definible com de cronista oficiós. L'Hospitalet, en erigir-se com a important mercat de lectors i anunciants, va rebre una atenció especial. Eren els temps de Salvador Rodríguez Paredes a la *Soli*, Javier Pérez Maristany a *El Correo Catalán* i Josep Macià Macià a *La Vanguardia*, per citar alguns noms. A finals dels anys 60, el volum d'informació de fora de la capital va comportar la creació de seccions de comarques a *El Correo* i *El Noticiero Universal*, aquest últim va constituir una delegació hospitalenca. L'accés de fornades de professionals joves a les redaccions, juntament amb l'aparició de capçaleres com ara *Tele/*

eXprés el 1964 —que el 1970 va engegar la secció fixa *L'Hospitalet tarda*—, i després *Mundo Diario*, i amb la capacitat de generar notícies de les noves àrees urbanes, on els conflictes socials afloraven de manera creixent, van donar rellevància singular a la figura del corresponsal al llarg de la dècada dels 70. Es pot dir que l'època daurada de la informació comarcal es correspon amb el *Tele/eXprés* dirigit per Manuel Ibáñez Escofet, el *Mundo Diario* de Ramon Solanes i Josep Pernaú, i el *Diario de Barcelona* de Manuel Martín Ferrand i el mateix Pernaú.¹⁰ La decadència, en canvi, s'esdevindria amb la fallida del Grup Mundo, el 1980-81, i coincidiria paradoxalment amb la democratització de la vida municipal a partir de les eleccions del 1979.

L'exemple més evolucionat del funcionament de les corresponsalies el trobem un cop més a l'Hospitalet,¹¹ on al caliu dels centres culturals de la Florida i Santa Eulàlia irromp una nova generació d'informadors compromesos socialment i políticament: Enric Company treballa per a *Tele/eXprés*, Ramon Font a *El Correo*, Domènec Font al *El Noticiero Universal*, Joan Casas a *Diario de Barcelona*, seguit de Jesús A. Vila, Mercè Conesa i Anna Pascual. Després s'hi incorporen Milagros Pérez Oliva, Xavier Arjalaguer, Dolors Calvet, Joan Carles Valero... Durant una època, a més, tots els informadors locals dels diaris barcelonins, tret de la *Soli*, es coordinen en el Club de Premsa de l'Hospitalet. "Es fixen criteris, es reparteixen llocs de treball, fins i tot les agències de premsa tenen corresponsals de confiança", relata Vila. "La notícia que surt avui en un diari, demà sortirà en l'altre i així successivament. [...] No hi ha notícia que s'escapi, ni campanya prèviament fixada que no tingui el ressò esperat." El Club de Premsa va participar com a tal en la constitució de l'Assemblea Democràtica i va promoure la celebració del Primer Congrés de Cultura Catalana. De l'experiència del seu treball en equip sorgiria més endavant el projecte del setmanari *L'Estaca*.

Una pràctica semblant de coordinació, encara que menys institucionalitzada, es va produir durant la mateixa època a Cornellà, en què de manera simultània o successiva van treballar per als diaris barcelonins Joan Tardà, Josep Botella, Ignasi Riera, Jordi Vinyes, Manuel Campo, Carles Esteban i Jaume Funes. Al Prat es pot constatar l'existència d'una generació paral·lela composta per Joan Miñarro, Manuel Dobaño, Pere Baltà, Josep Maria Canalías i Jaume Codina Roig.

Pels informadors locals la separació entre periodisme i actitud cívica resultava sovint tènue. En l'època de l'ofensiva democràtica prèvia a la caiguda del franquisme, molts corresponents eren alhora protagonistes o almenys copartícpis dels fets que relataven a les seves cròniques. Això explica que del planter de corresponents dels anys 70 sorgissin força polítics amb dedicació més o menys plena: per citar-ne alguns, Francesc Baltasar, exalcalde de Sant Feliu, i Xavier Sitjà, alcalde d'Esparreguera; els regidors Vicenç Badenes, Joan Tardà (Cornellà), Antoni Poveda (Sant Joan Despí) i Dolors Calvet (Sabadell); els exregidors Josep Lluís Atienza (Viladecans), Joan Lloret (Sant Boi) i Mateu Serra (el Prat), i els exregidors i exdiputats al Parlament Ignasi Riera i Pere Baltà. D'altres, en canvi, van optar per professionalitzar-se del tot en el periodisme: Manuel Campo, Jaume Codina Roig, Carles Esteban, Milagros Pérez Oliva, Enric Company, Joan Carles Valero, Mercè Conesa, Xavier Arjalguer...

Des de les catacumbes

L'efervescència social i política dels anys 70 va empenyer paral·lelament el fenomen de la premsa clandestina. Els sindicats d'oposició, bàsicament Comissions Obreres amb les seves diverses tendències, i els partits amb més implantació, és a dir, el Partit Socialista Unificat de Catalunya i els grups marxistes situats a la seva esquerra, van editar publicacions d'àmbit comarcal i local, amb periodicitat variable, que eren distribuïdes pels militants com a part de la seva tasca sindical o política. La més interessant, i probablement una de les més notables de les que es van fer en aquestes condicions a Catalunya, és *Prensa Obrera*, òrgan dels Sectors de Comissions Obreres i les Comissions de Barris i Fàbriques entre els anys 1971 i 1974. Les Comissions Obreres oficials van treure *Informaciones Obreras* entre el 1970 i el 1971.¹²

La Transició

Després de la mort de Franco, el novembre del 1975, s'obre una etapa de canvis polítics, socials i culturals accelerats que desemboca en la nova legalitat constitucional i autonòmica, i, el 1982, en el primer cas d'alternança política pacífica després de la guerra, amb l'accés del PSOE al Govern central. La Transició sembla exigir nous mitjans de comunicació que reflecteixin tot el que està passant, que donin la veu als que han estat llargament silenciats, i així s'esdevé una ona-

da d'aparicions de capçaleres, val a dir que la majoria de curta durada a causa de l'escassa consistència dels projectes. Voluntarisme, entusiasme i amateurisme supleixen fins a un cert punt la falta d'iniciatives empresarials serioses.

El juny del 1977 veu la llum, per uns pocs mesos, el *Setmanari del Baix Llobregat*, el primer intent declarat, i força ambiciós, de bastir un periòdic de referència per a l'àmbit comarcal. Escrit íntegrament en català, amb format tabloide i amb base a Sant Boi, el promovia un nucli al voltant del periodista santjustenc Joan Castellà-Gassol, constituït en empresa editora amb el nom de Publicacions del Baix Llobregat, SA. D'orientació nacionalista, el dirigia formalment la periodista Rosa Massagué. En van aparèixer 39 números, els dos últims amb pretensions no assolides d'arribar a tota la conca del Llobregat.¹³

Diversos mensuals d'àmbit local van tenir aparicions igual de benintencionades i vides tan breus o més: a Olesa, *Tribuna Olesana* (1977-79); a Cornellà, *Corcó* (1979); a Sant Boi, *La Veu de Sant Boi* (1978-80) i *Cap de la Vila* (1980), aquest patrocinat per Edicions del Mall; *Almafà*, a Sant Climent de Llobregat (1977-78), i *Sol i Vent*, a Torrelles de Llobregat (1978-79). Més estable va resultar el projecte de *La Font del Be*, de Sant Joan Despí (1979-84). *La Vall de Verç*, de Sant Just (1979); *Va i Ve* (1980), de Sant Feliu; *Delta* (1977), del Prat, i el setmanari *L'Observador* (1979), de Martorell, són creacions d'aquest període que feliçment continuen sortint al carrer. Les dues últimes, a més, s'han distingit per un notable èxit comercial i, en conseqüència, han pogut anar professionalitzant els seus equips.¹⁴ Recentment el *Delta*, va aconseguir el Premi de Reconeixement Cultural del Baix Llobregat, en la categoria de Mitjans de Comunicació (1999). Altres publicacions periòdiques, com *El Pont d'Esplugues* i *Viladecans. Revista d'informació Municipal*, han estat guardonades amb el premi de comunicació "Arrel" de la Diputació de Barcelona als anys 1994 i 1996, respectivament.

"L'Estaca": quinze anys per a quinze setmanes

Dins dels productes típics de la transició, destaca per la seva ambició el projecte de *L'Estaca* a l'Hospitalet. De l'experiència de treball en comú i la cohesió del Club de Premsa d'aquesta ciutat, ja esmentat en parlar de les corresponents, va sorgir la iniciativa de crear una premsa autogestionària per a la qual van

buscar finançament. Es va constituir la societat Comunicació Ciutadana, SA, amb un consell d'administració format per professionals diversos, i un consell de fundadors on eren Enric Company, Jesús A. Vila, Milagros Pérez Oliva i Mercè Conesa. Es van aconseguir 1,5 milions de pessetes entre 300 accionistes, a ampliar posteriorment. Al cap de vint mesos va aparèixer el setmanari *L'Estaca*, el 13 d'abril de 1978. Hi van actuar Lluís Bassets com a director i Xavier Barbé com a subdirector, tots dos aleshores a *TeleXprés*. Malgrat el llarg període de preparació i els esforços esmerçats, aquest intent de reflectir la vida alternativa política i social, en oposició oberta a l'encarcarat poder municipal, no va durar. "El producte és bo, està ben fet i se li suposa un interès potencial per al lector mitjà d'aquesta ciutat", diagnostica Vila. "Però la publicitat no arriba i les despeses són imparables. [...] Allò pel que tant havien lluitat els corresponsals d'aquest poble al llarg aproximadament

de quinze anys ha durat quinze setmanes." ¹⁵ Segons aquesta versió, el problema va ser que l'empresa complia els requisits d'equilibri i autonomia per als periodistes que l'havien de fer, però no els de solvència i acumulació de reserves per afrontar un període llarg de llançament. Balanzà ¹⁶ assenyala també un problema de buit de direcció, per la plurioocupació dels qui n'havien de portar les regnes, juntament amb la insuficient resposta de l'audiència.

Després del tancament de *L'Estaca* encara hi va haver un altre intent de premsa especialitzada en cultura i reflexió, *Papers de Ciutat*, de la qual van aparèixer quatre números el 1980, editada pel Club de Premsa. El club es va desfer poc després, i amb ell l'estil de periodisme compromès. El relleu als ajuntaments ho acabaria d'adobar en desaparèixer pràcticament la crítica a la premsa. De fet, en poc temps s'aniria reduint l'espai de la informació comarcal independent o bé quedaria molt devaluat. La creació progressiva de gabinets de premsa als ajuntaments, com a expressió de les polítiques de comunicació dels nous governs municipals, comportaria a més canvis substancials en els fluxos de la informació local.

Dossier

L'Estaca
el semanario de l'hospitalet

L'Hospitalet, un hueso para la Generalitat
Narcís Serra, primer conseller que pisa el barro de Bellvitge

Peirats desmitifica la FAI de La Torrassa

Las multinacionales atacan

Un Hiper entre Pubilla Casas, La Florida, Can Serra y Sant Josep

BANCO OCCIDENTAL
INDUSTRIAL Y DE NEGOCIOS
Font 37. Tel. 334 96 51. L'HOSPITALET

L'Ajuntament informa

La premsa municipal no és pas un invent de la democràcia. Diversos ajuntaments havien començat a fer butlletins de distribució gratuïta als anys 50 —el de l'Hospitalet, el 1955; el de Cornellà, el 1959, coincidint amb l'ocupació de Sant Ildefons, i amb una salutació de Franco a la portada—, però va ser amb la transició i, especialment, després de les eleccions locals del 1979 que els consistoris van emprendre polítiques de comunicació que sovint començaven amb la creació d'un òrgan imprès. En aquest punt es distingeixen dues grans tendències: la dels gabinets de premsa que van optar per reservar els butlletins a la informació estricta de l'actuació municipal i la dels que van intentar assimilar-los a una revista local, amb informació de l'activitat social, cultural, esportiva, etcètera, però mantenint-ne tot el control. Dins d'aquest segon model hi encaixen els casos de Sant Feliu de Llobregat i, molt paradigmàticament, el de l'Hospitalet, on el Patronat Municipal de Mitjans de Comunicació va editar (val a dir que sense estalviar recursos) *La Ciutat de l'Hospitalet*, una publicació mensual amb totes les característiques d'un magazín —color a la portada, seccions i temes locals. En van sortir setze números, entre l'abril del 1984 i el gener del 1986.

L'Estaca, publicació periòdica que va aparèixer a l'Hospitalet de Llobregat durant la transició democràtica. Dins *Història de l'Hospitalet*. Una síntesi del passat com a eina de futur. *L'Hospitalet: Ajuntament i Centre d'estudis de l'Hospitalet*, p. 201.

Els gratuïts

Al llarg dels anys 80 va desenvolupar-se al Baix Llobregat i l'Hospitalet una especialitat heterodoxa de premsa local i comarcal que coneixeria un auge insospitat: els gratuïts, aquestes revistes publicitàries que es regalen en els mateixos establiments comercials que s'hi anuncien. La més representativa, encara que no la més antiga, és l'*Aquí*, originada a Cornellà l'abril del 1985 per iniciativa de Rafael Lebrón, que el 1991 acreditava una distribució de 45.000 exemplars cada setmana.¹⁷ Aviat li va sorgir la competència de l'*Express*, també a Cornellà. *El Tot Molins*, aparegut el 1983 com a "setmanal de serveis, esplai i publicitat", va passar el 1987 a ser *El Tot*, de difusió comarcal.

En l'èxit d'aquestes publicacions s'endevinen dues claus. En primer lloc, la capacitat de connectar amb sectors econòmics prou potents però perifèrics, necessitats de suports publicitaris adaptats a la seva escala de negoci, com ara el de les immobiliàries i l'hostaleria. En segon lloc, el fet d'haver esquivat, mitjançant la difusió gratuïta, el punt més espinós del llançament d'una publicació, que no és altre que motivar l'acció de compra del lector potencial. Això vol dir que aquestes publicacions es mouen de fet en els paràmetres del mercat publicitari, més que en les regles de la premsa comarcal, per més que a les seves pàgines s'hi trobi abundant informació i aquesta estigui a càrrec de professionals. Si de cas, se'ls pot objectar l'escàs treball de selecció i jerarquització del material informatiu, i una tendència a la infrautilització dels gèneres periodístics mitjanament elaborats, propis de la periodicitat setmanal.

Un moment excepcional: els "Llobregats"

La comunicació de masses al Baix Llobregat i l'Hospitalet, d'una pobresa endèmica, viu una situació d'excepcional normalitat en els mesos que van de l'octubre del 1982 al març del 1985, temps en què hi va circular l'únic diari que pot rebre aquest nom: *El Periódico del Llobregat*. Fins i tot durant un període van ser dos, els diaris disponibles, en coexistir amb *El Correo del Llobregat* entre el març del 1984 i el gener del 1985. Dit això, s'ha de precisar immediatament que aquests dos diaris eren de fet prolongacions de dos rotatius de Barcelona interessats a fer forat en determinades comarques, on van llançar edicions amb capçalera pròpia com a part d'unes estratègies de màrqueting definides. Cap dels dos, a més, va arribar als

quioscos de manera autònoma, sinó que es distribuïen sempre dins del diari matriu, i sense sobrepreu.¹⁸

Amb tot, l'etapa dels *Llobregats* s'ha de considerar la més semblant a la normalitat en matèria de premsa a la comarca, ja que en cap altre moment ha existit un òrgan quotidià—cinc dies a la setmana—pensat i fet per professionals autòctons, amb incidència massiva i comprovable sobre el públic al qual anava destinat. Això val sobretot per al cas d'*El Periódico del Llobregat*, i es palpa molt nítidament en el seu primer any d'existència. El 8 d'octubre de 1982 n'apareixia el primer número amb la promesa de "informar, opinar i servir el lector". "Aquesta zona, la població de la qual supera els 800.000 habitants, ha estat informativament un suburbi de la gran ciutat", constatava en la seva declaració d'intencions. Imprès en format tabloide curt, amb portada i contraportada a dues tintes, les seves 12 o 16 pàgines van mostrar ja d'entrada la voluntat de constituir una publicació completa, amb estructura per seccions, ús dels diversos gèneres periodístics i aprofitament dels recursos gràfics. Si bé adoptava el castellà com a llengua principal, publicava col·laboracions en català. Tenia la redacció a l'Hospitalet, al carrer de Barcelona, i el dirigia Maria Soldevila. A la redacció hi havia Jaume Gras (després en seria el cap), Joan Carles Valero, Marga Solé, Lluís Berbel, Jordi Morera i Claudi Boix. Com a corresponents figuraven Carmen Luque i Raúl Díaz. Mercè Renom s'ocupava de l'opinió, Francesc J. Castellanos dels esports, Toni Arbonés i Nicolás Lorite feien els reportatges de la contraportada. Després s'hi afegiren Jesús A. Vila, Santi Torres, la dibuixant Maria Puig, Rosa Martí, Pere Ríos i Josep Margalef. Berta Padró (pseudònim d'Ignasi Riera) opinava diàriament—i no sense esgarips dels esmentats— a la columna titulada *Mi costurero*. Després substituïria aquesta columna *La capa*, de Luis Candelas (alter ego de Vila).

El projecte va ser paral·lel als de *Regió 3*, del Garraf i el Penedès; *Terra Ferma*, de les comarques de Ponent, i *Catalunya Nova*, de Tarragona, tots orquestrats des del Grupo Z, i encara s'hi van afegir les operacions de fusió amb *Gramma*, de Santa Coloma de Gramenet, i *El Maresme*, de Mataró, publicacions que ja existien i van passar a sortir cada dia. Es tractava de reforçar la penetració d'*El Periódico* fora de Barcelona, coincidint amb la implantació de l'edició catalana d'*El País*, que creixia imparablement com a rotatiu espanyol de referència. Pel que fa al Baix Llobregat i l'Hospitalet, l'objectiu es va complir, perquè el

diari fundat per Antonio Asensio va atènyer folgadamment la xifra de 20.000 exemplars de difusió i va emprendre el camí d'esdevenir el primer diari pel nombre de lectors a Catalunya. Mentrestant, el *Llobregat* va anar decaient. Primer va perdre paginació i personalitat diferenciada, en quedar reduït a un quadernet central dins del diari, i el 29 de març de 1985 va publicar l'últim número.

La història d'*El Correo del Llobregat* és força menys lluída. Per començar, la seva aparició, el 31 de març de 1984, va ser si més no sorprenent, conegudes com eren les dificultats que passava el vell diari carlí, aleshores en l'òrbita de Jordi Pujol. De manera coherent, no va disposar mai d'un local a la comarca, sinó que es feia a les oficines d'*El Correo* al carrer del Consell de Cent de Barcelona, i les seves vuit pàgines s'imprimien en paper groc de baixa qualitat. No tenia manxeta, però a la redacció hi treballaven José Luis Caballero i Guillermo Gómez (esports), hi col·laboraven Nicanor Molina, Esther Grávalos, Eva Martín, Javier Montes, Jordi Cuevas (fotografia) i Joan Falcó. Encara que el veritable home fort del projecte era el pratenc Pere Baltà, diputat de CiU al Parlament.¹⁹

De manera declarada, *El Correo del Llobregat* va aparèixer "per enriquir la tradició periodística comarcal". "Naixem per ser la veu d'uns i altres en l'afany i en el camí cap a una comunitat fonamentada precisament en el respecte per tot allò que cada ciutadà representa socialment i culturalment", proclamava (en castellà) en el número 1. Dos-cents números més tard, el 15 de gener de 1985, va comunicar que deixava de sortir a causa d'una "suspensió temporal" adduint "raons de reestructuració empresarial". Però el cert és que no hi va haver represa.

Part de l'equip d'*El Periódico del Llobregat* es retrobarà poc després en el projecte d'*El Llobregat*, un setmanari que pretenia "dotar aquesta porció tan important de l'àrea metropolitana barcelonessa [el Baix Llobregat i l'Hospitalet] d'un mitjà de comunicació àgil, popular, altament professionalitzat i amb una periodicitat setmanal".²⁰ Editat per Fernando Casanova a través de la societat Disprensa i dirigit per Joan Carles Valero, va fer un notable esforç per distribuir 30.000 exemplars del seu número 0, el 6 de novembre de 1986, i presentar-lo en societat l'endemà a Cornellà. Visualment atractiu, oferia 24 pàgines de format diari, quatre de les quals en quadricromia. Tot i això, no va durar més d'un any. La seva desaparició

va unida a un episodi de censura per part de l'editor, que va cedir a les pressions exercides des de les instàncies del poder municipal de l'Hospitalet per suprimir una notícia sobre irregularitats en l'adquisició d'un local per part del Partit Socialista.²¹ L'episodi va generar una notable mobilització en defensa de la llibertat d'expressió a la comarca.

En comptes de rendir-se, tot l'equip de redacció encara va tenir esma de tirar endavant, en règim de societat anònima laboral, un altre setmanari, significativament batejat com *El Nou Llobregat*, amb seu a l'Hospitalet i dirigit per Jesús A. Vila, que es va publicar del març a l'octubre del 1988, i després quinzenalment alguns mesos més.

També s'ha d'atribuir a l'experiència dels *Llobregats* el fet que en la seva segona etapa, com a setmanari, *El Far del Llobregat* hagi buscat en la distribució dins d'*El Periódico* la solució al problema de l'audiència. Però malauradament, *El Far*, nascut el 1985 com a mensual de divulgació i anàlisi, no acumula credibilitat ni influència social per esdevenir el mitjà de comunicació de referència a la comarca.

Dossier

El Far del Llobregat, revista mensual del període 1985-1986

Subdesenvolupament induït

Pel que s'ha vist fins ara, l'evolució moderna de la premsa al Baix Llobregat i l'Hospitalet no es pot descriure més que en termes de subdesenvolupament. El territori i la seva gent, quan han pogut, han generat una colla d'iniciatives que no han anat més enllà d'uns límits ben modestos, tant des del punt de vista d'audiència com de durabilitat. Fins i tot la democratització del país i el marc constitucional i autonòmic, que en general van empènyer el fenomen de la premsa comarcal, van tenir un efecte limitat. Van aparèixer moltes publicacions, és cert, però en dos anys, del 1980 al 1982, en van tancar més de la quarta part.²² Una dada encara més descoratjadora si es posa en relació amb el potencial econòmic i demogràfic del territori, que en quaranta anys havia multiplicat per sis els seus habitants i ja superava els 600.000 el 1981. Segons la *Guia de la premsa local i comarcal 1981-82*,²³ el Baix Llobregat disposava en aquell moment de nou títols (un periòdic i vuit revistes) en vuit poblacions, amb una ràtio de dotze exemplars per mil habitants, la més baixa de Catalunya descomptant la Terra Alta, que no tenia cap mena de premsa.

Si donem per bona la definició de premsa comarcal —assajada per Jaume Guillamet—²⁴ com el conjunt de diaris que no són diaris però fan una funció semblant, al Baix Llobregat i l'Hospitalet no se n'ha pogut crear pràcticament mai, probablement perquè aquesta funció la compleixen els diaris de Barcelona. Amb el punt de vista i els prejudicis barcelonins, però la compleixen prou perquè la demanda de premsa pròpia es mantingui en cotes baixíssimes. En aquest context queda revalidat el diagnòstic de Guillamet: "Al Baix Llobregat s'ha mantingut al llarg dels darrers anys una realitat de premsa comarcal molt semblant a la tradicional, i és que el problema és justament aquest: la seva manca d'adequació a la realitat actual. Les publicacions locals són produïdes i consumides seguint les pautes tradicionals, bé en els municipis petits, bé als nuclis centrals dels grans, però no arriben als grans barris i àrees urbanes de nova creació."²⁵

El que ja és més discutible és que, com insinuava el mateix Guillamet, això sigui conseqüència d'una renúncia implícita dels promotors de les publicacions a penetrar als barris, pel fet d'utilitzar prioritàriament el català. Més aviat s'ha de situar el problema en el context de les pautes de consum cultural, que certament són diferents en els pobles petits i en els nuclis

més consolidats de les ciutats. La vertebració social sembla tenir una relació directa amb la capacitat de dotar-se de mitjans de comunicació eficients.²⁶ I encara s'ha d'afegir que, com s'ha pogut comprovar en les pàgines anteriors, els intents de bastir una premsa de masses independent i professional han ensopegat de manera recurrent amb l'escull de la precarietat financera, que dificulta la captació de lectors, la professionalització efectiva i la consolidació de les empreses periodístiques.

NOTES

1 SANTACANA I TORRES, Carles: *Victoriosos i derrotats. El franquisme a l'Hospitalet 1939-1945*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàg. 167.

2 BALLESTER, Francesc: "Més d'un segle i mig de premsa, revistes i butlletins". A: *L'Espai*, número 1. Molins de Rei, abril de 1998.

3 Capçalera històrica propietat de l'Ajuntament, que des del 1982 l'edita amb una fórmula mixta entre butlletí municipal i revista local. OLLÉS PASCUAL, Albert: "75 anys de premsa a Gavà", *Materials del Baix Llobregat*, número 2, 1996, pàg. 119-122.

4 GORDO I MONTRAVETA, Joan: *La rebel·lió d'un poble. El moviment de regidors democràtics al Prat de Llobregat (1966-1979)*. Rúbrica Editorial, 1977, pàg. 34-35.

5 Joan Seijo Viñas, entrevistat a TARDÀ I COMA, Joan, i CARRIÓN PARDO, Pedro: *40 anys d'una ciutat. Cornellà de Llobregat durant el franquisme*. Cornellà de Llobregat, 1992.

6 ANTOLÍN I ARRUFAT, Adriana; CAMPDERRÓS CID, Jaume; TENA OMELLA, Montserrat: *El Centre Parroquial. Cinquanta anys d'història local (1942-1992)*. Patronat Municipal de Cultura de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat, 1995. Torrent i Tasis, a la seva *Història de la premsa catalana* (Bruguera, 1966, volum 2, pàg. 10), la citen directament com a "bilingüe".

7 PRATS, Maria; MUÑOZ, Àngel; RETUERTA, M. LUZ; SANMARTÍ, Carme; GELABERT, Josep M.; MERINO, Àngel: *Història de Sant Feliu de Llobregat. Segle XX*. Original inèdit, 1999, pàg. 234 i 243.

8 BALLESTER, article citat.

9 Les dades d'aquest paràgraf i el següent provenen de: VILA I GARCÍA, Jesús: *La premsa a l'Hospitalet (1955-1980)*. XXXI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 1987. BALANZÀ I PRIMS, Albert: *La Voz del Llobregat i L'Estaca, dos oasis per a dues èpoques en el desert de la premsa periòdica a l'Hospitalet de Llobregat*, treball inèdit, 1998.

10 Al Brusi és on, entre els anys 1972 i 1974, es van publicar setmanalment quatre pàgines amb informació de l'Hospitalet, en un plec de gravat al buit.

11 VILA I GARCÍA, text citat.

12 Una mostra representativa d'aquestes publicacions i moltes altres es troben a la Fundació Utopia d'Estudis Socials del Baix Llobregat, hostatjada al Castell de Cornellà, pendants d'un estudi que es presumeix apassionant.

13 RENOM I PULIT, Mercè: "Els periòdics que es publiquen avui". A: *La Font del Be*, número 13, Sant Joan Despí, juliol-agost 1980, pàg. 10-13.

14 RENOM I PULIT, Mercè: "Els periòdics del Baix Llobregat. Dos anys i un 28% menys de premsa". A: *II Jornades d'Estudi sobre el Baix Llobregat*. Martorell, Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, 1983.

15 VILA, text citat. L'autor arriba a definir *L'Estaca* com un "punt d'inflexió en la història de la premsa d'aquesta ciutat i qui sap si també de Catalunya".

16 Treball citat.

17 *Atles del Baix Llobregat*. Institut Cartogràfic de Catalunya, 1995, pàg. 172.

18 *El Periódico del Llobregat* va presentar-se amb l'avís que "en període de llançament" s'entregava gratuïtament, però el cert és que mai no es va plantejar de vendre'l separatament o aplicar un recàrrec.

19 Ramon Comorera explica així el fet que *El Correo del Llobregat* aparegués quan el diari matriu tenia gairebé un peu a la tomba: "S'engega la publicació d'alguns suplementes de comarques, al Maresme, el Bages i el Baix Llobregat, aquest

darrer amb intencionalitat i finançament directament i clarament polítics, motivat per les ànsies de penetració de CDC en una comarca difícil, d'immigració, de cara a les eleccions autonòmiques de la primavera del 1984." COMORERA, Ramon: "El Correo Catalán: crònica d'una mort anunciada". A: *Annals del Periodisme Català*, número 8-9, juliol-desembre del 1986, pàg. 46.

20 *El Far del Llobregat*, número 11, octubre del 1986.

21 Segons Jesús Vila («De l'estoïcisme a l'expectació», *El Llaç*, núm. 242, març 1988), *El Llobregat* va desaparèixer perquè l'empresa el volia "superficial i rudimentari", mentre que la revista "va anar creixent considerant que la veritat sense embuts és l'únic motor d'avenç i més quan es tracta de la informació. La disputa no podia reeixir, i el primer entrebanc de relleu va ser suficient per enviar-lo a l'altre barri".

22 RENOM I PULIT, Mercè: "Dos anys i un 28% menys de premsa".

23 Citada per GUILLAMET, Jaume: *La premsa comarcal, un model català de premsa popular*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983.

24 GUILLAMET, obra citada, pàg. 26.

25 GUILLAMET, Jaume: "Els mitjans de comunicació local a la Catalunya metropolitana". A: *La dinamització cultural a les àrees urbanes de nova creació*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1985, pàg. 241.

26 VILA, Jesús: "La frustració permanent de la premsa comarcal". A: *El Far del Llobregat*, número 9, maig del 1986, pàg. 29-35. Val a dir que la situació descrita en aquest dossier és ben vigent avui dia.